

Інформаційне забезпечення науки як головна складова соціально-комунікаційної системи

Артамонова Н. Система інформаційного забезпечення медичної науки в Україні : монографія / Н. Артамонова. — Х. : Міськдрук, 2010. — 371 с.

Розуміння соціально-комунікаційного процесу розповсюдження галузевої медичної інформації в нових глобалізаційних умовах пов'язане з комплексом сучасних проблем, які можна розв'язати лише за наявності особливої сукупності умов, що в концептуальному вимірі на-

бувають ознак інформаційного середовища, та активного використання сучасних технологій створення, розповсюдження, зберігання і використання медичної інформації.

Актуальність дослідження зумовлена розбіжністю, що викликана невідповідністю, з одного боку, між реальним зростанням ролі та значення інформації в розвитку медичної галузі України та сучасними можливостями задоволення інформаційних потреб користувачів наявними інформаційно-бібліотечними ресурсами; з іншого — між потребами клінічної практики і відсутністю нових науково обґрунтованих підходів до створення адекватної системи інформаційного забезпечення медичної науки.

Монографія Н. Артамонової присвячена розв'язанню однієї з ключових проблем створення єдиного інформаційно-комунікаційного простору вітчизняної науки — ефективного формуванню та використанню інформаційних ресурсів медичної галузі. Інформаційне забезпечення медичної науки розглядається з системної точки зору, тобто як сукупність взаємопов'язаних підсистем, зокрема: інформаційних ресурсів, комунікаційних каналів трансляції інформації та знань й основних соціально-комунікаційних структур (інформаційні підрозділи, наукові бібліотеки, підрозділи з інтелектуальної власності).

Структура монографії логічна, з послідовним аналізом сутності, етапів розвитку та комунікаційних механізмів галузевої системи інформаційного забезпечення медичної науки.

Оскільки створенню концептуальної моделі системи інформаційного забезпечення медичної науки має передувати оволодіння системним знанням, яке базується, насамперед, на ідентичному розумінні змісту й обсягу базових понять інформаційної сфери, то в першому розділі монографії досліджується терміносистема з уточненням обсягу та змісту базових понять "медична інформація", "наукова медична інформація", "медична інформатика", "інформаційне забезпечення" та "інформаційне обслуговування", які мають суттєве методологічне значення. Ці базові поняття формують сукупність понять, які мають методологічне значення та впливають на діяльність інформаційних та бібліотечних установ як невід'ємних елементів соціально-комунікаційної інфраструктури сучасної медичної галузі України. Уточнення обсягу і змісту базових понять під кутом відбиття в них розвитку процесу розповсюдження науково-медичної інформації в сучасних умовах сприяє науковій об'єктивності дослідження і розробленню на його основі концептуальної

вітчизняної моделі системи інформаційного забезпечення медичної науки. Особливу увагу авторка приділяє сутності понять "інформаційне забезпечення" та "інформаційне обслуговування", відрізняє їх за комунікаційною моделлю задоволення потреб користувачів інформації (с. 29, рис. 1), аналізуючи основні види інформаційних послуг, які становлять основу інформаційного обслуговування та інформаційного забезпечення (с. 32, табл. 2), та їхні види (інформаційне опанування досліджень, інформаційний моніторинг, інформаційна діагностика, інформаційний супровід тощо). Наприкінці першого розділу авторка окремо аналізує таку важливу інформаційну категорію, як інформаційна потреба користувача та фактори, що на неї впливають (с. 44, рис. 3). Саме знання інформаційної потреби визначає успіх наукової комунікації в реалізації будь-якої форми обслуговування користувача.

Дотримуючись дослідницького напрямку, Н. Артамонова аналізує генезу теоретичних конструкцій системи інформаційного забезпечення медичної науки. Це надає можливість авторці монографії систематизувати знання та виокремити концептуальні елементи системи управління знаннями (с. 91), їхній життєвий цикл (с. 93) та визначити роль системи наукових знань у діяльності організації, оцінити теоретичну та практичну значущість знання як вирішального елементу системи інформаційного забезпечення медичної науки.

Третій розділ монографії присвячено засобам інформаційного забезпечення інноваційного розвитку медичної галузі. Відомо, що з позиції соціології наукові комунікації — це специфічна форма соціальних відносин щодо обміну інформацією, професійної взаємодії і стимулювання наукової діяльності. Тому функціонування системи комунікацій у науці розглядають у трьох аспектах — інформаційному (як підсистема руху інформації), соціальному (соціальні зв'язки вчених) і пізнавальному (генерація і використання знання). Але дослідниця зупинилася тільки на інформаційному аспекті. Характеризуючи структуру засобів наукової комунікації медичної галузі (с. 116), вона розкрила сутність тільки тих, що мають значення у впровадженні інновацій (реферативні видання, інформаційні листи, методичні рекомендації, реєстр галузевих нововведень і щорічна узагальнена аналітична доповідь Українського центру наукової медичної інформації та патентно-ліцензійної роботи МОЗ України про найважливіші вітчизняні та зарубіжні досягнення в медицині). Позитивним є те, що в роботі охарактеризована також і патентна документація як засіб наукової комунікації в управлінні медичними інноваціями, систематизовано інформацію щодо маркетингових та патентних досліджень з виокремленням їхніх особливостей (с. 135, 136). Крім згаданих інформаційних засобів, аналізується також і новий вид аналітичних послуг — забезпечення користувачів систематичними оглядами з доказової медицини та використання інформаційними підрозділами нових принципів пошуку інформації з доказової медицини.

У соціально-комунікаційному контексті під процесом інформаційного забезпечення науково-медичної інформації розуміється процес оперативного доведення первинної (повнотекстової) та вторинної (бібліографічної, реферативної, фактографічної тощо) інформації до користувачів, який здійснюється через комунікаційні структури (інформаційні центри, бібліотечні установи, інформаційно-консультаційні

служби тощо), що проводять спільну науково-інформаційну, інформаційно-бібліотечну та освітню діяльність на основі узгодженого розподілу функцій із доведення до користувачів галузевих інформаційних ресурсів, продуктів і послуг. Діяльність цих структур досконало досліджена у четвертому розділі монографії, де послідовно розглянуті структура, функції та історія розвитку наукових медичних бібліотек, інформаційних служб та підрозділів з інтелектуальної власності України. Охарактеризовані основні принципи розвитку інформаційного середовища медичного суспільства (с. 167). Достатньо обгрунтовано Н. Артамонова робить висновок щодо існування нагальної необхідності інтеграції та координації інфорресурсів усіх медичних бібліотек країни з інформаційними центрами й інформаційними відділами наукових установ і вищих навчальних закладів (с. 168). Характеризуючи розвиток підрозділів з науково-медичної інформації, авторка детально зупинилася на їхніх функціях, зокрема інформаційного супроводу НДР залежно від етапу їхнього виконання (с. 180). Підсистема патентного забезпечення науки взагалі почала створюватися значно пізніше. З опису її функцій досконаліше представлено інформацію щодо технології управління інноваціями. Оскільки організація інформаційного забезпечення науки й освіти в цілому ґрунтується на концепції інноваційного розвитку України, основою якої є сучасна законодавча база, тож логічними є висновки дослідниці щодо приведення у відповідність до сучасного законодавства структур підрозділів з інтелектуальної власності зі створенням нових підрозділів з питань трансферу технологій, інноваційної діяльності та інтелектуальної власності.

У п'ятому розділі подано аналіз розвитку міжнародного рівня системи інформаційного забезпечення медичної науки, зокрема, американської моделі інформаційної діяльності медичних бібліотек, з виокремленням особливостей та принципів побудови сучасної системи інформаційного забезпечення медичної галузі, що дає можливість авторці монографії пропонувати деякі заходи для впровадження в українську систему НМІ, зокрема мережне об'єднання різнорівневих медичних бібліотек з інформаційними центрами й іншими інформаційними установами; формування національних електронних наукових біомедичних ресурсів зі створенням та розвитком електронних медичних бібліотек різної спрямованості, у тому числі й вузькоспеціалізованих. Україн важливим, на думку Н. Артамонової, є аналіз змін у системі інформаційного забезпечення науково-технічної діяльності суспільства, зокрема медичної галузі, під впливом нових інформаційних технологій. У монографії аналізуються структура та властивості сучасних інформаційно-комунікаційних засобів Інтернету, що дає можливість дослідниці констатувати зростання їхньої соціальної значущості, створення нового інформаційного середовища, де все вагоміша частка інформаційних ресурсів переміщується у віртуальну сферу з удосконаленням способів їх створення і доставляння. Особливу увагу авторка приділяє сучасним патентно-інформаційним ресурсам та послугам, визначаючи їхню значущість у системі інформаційного забезпечення інноваційної діяльності. Для цього проаналізовано діяльність патентних бібліотек європейських країн (Німеччини, Великобританії, Бельгії та Італії) та наголошено, що в їхньому розвитку особливої актуальності набувають питання управління патентно-інформаційними ресурсами, створення нових комунікаційних каналів передавання інновацій і патентної інформації. Отже, поступ науково-технічного прогресу та

виникнення нових інформаційних засобів і можливостей завчасного отримання необхідної інформації дали змогу, з одного боку, значно оптимізувати інформаційне забезпечення фахівців медичної галузі (скоротити термін здійснення тематичних довідок, збільшити кількість надання електронних повнотекстових статей, поширити послуги за окремими НДР, скоротити термін проведення інформаційних досліджень, підвищити їхній якісний рівень тощо), а з іншого — спрямувати зусилля інформаційних працівників на опанування та створення нових інформаційних продуктів і послуг (навчання фахівців установ із питань розміщення медичних ресурсів в Інтернеті, підготовка доповідей з основ доказової медицини, розроблення сайта наукової установи і його підтримка тощо).

Концептуальна модель системи, що наведена у шостому розділі, є важливим засобом та об'єктивним результативним елементом аналізованого дослідження, з точки зору як теоретичного узагальнення будь-якої соціальної системи (концептуалізація) та її наукового обґрунтування, так і практичної реалізації інформаційної системи засобами комп'ютерних та телекомунікаційних технологій. Концептуальна модель системи управління інформаційними ресурсами наукової установи, запропонована авторкою (с. 294), на відміну від інших існуючих моделей, побудована на системному принципі. Тобто, діяльність бібліотек та інформаційних підрозділів розглядається не окремо, а як цілісна соціально-комунікаційна система наукової установи, що спрямована на управління інформаційними ресурсами. Основними елементами цієї моделі є формування стратегії діяльності інформаційного підрозділу та стратегії діяльності наукової бібліотеки, залежно від спрямованості наукової діяльності установи та рівня матеріально-технічного й інформаційно-комунікаційного забезпечення. Надалі дослідниця пропонує систему заходів щодо здійснення інформаційного забезпечення наукової та інноваційної діяльності медичної галузі (с. 298). Неможливо не погодитися з тим, що спрямовані ці заходи на діяльність головних галузевих установ (Національна академія медичних наук та Міністерство охорони здоров'я України), бо тільки оптимізація їхньої координаційної діяльності дасть змогу реалізувати систему інформаційного забезпечення медичної науки на сучасному рівні.

У монографії Н. Артамонової розглядається та вирішується також коло інших, не менш актуальних, питань формування системи інформаційного забезпечення науки, які впливають на подальший розвиток наукової думки щодо вдосконалення соціально-комунікаційної системи з урахуванням сучасних глобалізаційних умов розвитку суспільства. Ця праця буде цікавою не лише для бібліотечно-інформаційних працівників, викладачів, аспірантів і студентів бібліотечних факультетів вищих навчальних закладів, а й для фахівців інших галузей знань.

Віталій Дерлеменко,
старший науковий співробітник,
завідувач відділу науково-методичної роботи
та архівів ДНСТБ НААН України,
доктор педагогічних наук, професор

Надійшла в редакцію 18 жовтня 2010 року